

FILOSOFIA IDEALISTĂ A LUI GEORGE BERKELEY

Autor: Vrabii Daniel

Conducătorul științific: Mihai Braga, dr. conf

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: În articol este cercetată filosofia idealistă a filosofului englez G.Berkeley. Berkeley fiind reprezentantul idealismului subiectiv reduce realitatea obiectivă la o sumă de reprezentării subiective. Din acest punct de vedere el face critică concepțiilor abstracte, cum ar fi spațiul absolut, timpul absolut, mișcarea absolută întâlnite în mecanica lui I.Newton. Berkeley acorda mare atenție științelor naturii, mai ales în matematicii și fizicii

Cuvinte-cheie: Empirism, existență, absolutul, singularul, idealism, Berkeley.

George Berkeley (12 martie 1685 – 14 ianuarie 1753) a fost un episcop irlandez cu descendență engleză, filozof și teoretician în domeniul educației, continuator empirist-conexionist a lui John Locke. Este cunoscut mai ales pentru doctrina sa care stipula inexistența unei substanțe materiale și faptul că lucrurile, bunăoară pietrele sau mesele, sunt colecții de "idei" sau senzații ce pot să existe doar în minte și doar atâta timp cât sunt percepute. A scris un număr de opere dintre care cele mai cunoscute sunt *Tratatul conținând principiile cunoașterii umane* (1710) și *Trei dialoguri dintre Hylas și Filonous* (1713). (Filonous, nume care în grecește înseamnă "iubitorul minții", era chiar Berkeley). În 1734 a publicat volumul *Analistul*, o critică a fundamentelor științei, care a devenit extrem de influentă în domeniul gândirii matematice.

Pentru explicarea concepției gnoseologice a filosofului este nevoie de făcut o remarcă, care ne va da posibilitatea să înțelegem mai corect poziția lui Berkeley. Trăvialul filosofic al episcopului Berkeley este îndreptat împotriva unor incertitudini științifice din vremea sa. Aceasta este pe de o parte. Pe de altă parte, Berkeley este un om religios și vrea cu toate posibilitățile de care dispune să apere ideile religioase.

Vremea lui este vremea marilor succese în mecanică și în matematică. Compatriotul său, Isaac Newton era un reprezentat de vază al acelei perioade. Isaac Newton susținea concepția substanțială a lumii. Cu această poziție nu este de acord Berkeley și toți empiriștii englezi. Ei susțineau concepția relațională despre lume, dar când era vorba de argumentarea existenței lui Dumnezeu, aceștia deviau pe pozițiile concepției substanțiale.

Din concepția substanțială reiese existența spațiului absolut, timpului absolut, a mișcării absolute, idei care erau susținute de Newton. Anume aceste concepte devin una din problemele metafizicii lui Berkeley. În ce privește substanța, Berkeley este opțional. Critică doar teoria substanței materiale expluzând-o din câmpul de cercetare pe cea spirituală.

Punctul de plecare a lui Berkeley este filosofia nominalistă. Folosește ideile și metodele lui John Locke. Locke pune baza experienței psihologice interioare, dar recunoaște și pe cea exterioară. Berkeley, însă renunță la experiența exterioară și crează o filosofie bazată numai pe experiența interioară. Paralel, el cercetează conștiința și activitatea ei. Berkeley spunea că scopul lui este de a reprezenta doar faptele curate și nimic altceva. De obicei prin fapte se înțelege lucruri și fenomene din lumea obiectivă, dar nu și pentru Berkeley. Pentru el, faptele sunt valabile doar în planul lumii interioare.

El studiază psihicul pentru a da nume concrete faptelor pe care noi le asociem. Berkeley spune "Într-adevăr s-a raspândit în mod straniu concepția că toate lucrurile perceptibile au o existență naturală sau reală, deosebită de aceea în care constă în a fi perceputa de intelect".

În lucrarea sa "Noua teorie a vederii" Berkeley demonstrează că oamenilor doar li se pare că văd lucrurile în spațiu. Perceperea spațiului și a lucrurilor este un rezultat al raționamentului, adică a conștiinței umane care este generat de asociațiile continue ale senzațiilor vizuale, motore și tactile. În secțiunea 1-51 a comunicării sale, Berkeley a argumentat împotriva învățaturii clasice a opticii, susținând ca adâncimea spațială, ca distanță ce separă observatorul de obiectul supus observării, este în sine ei invizibilă și anume că spațiul este conceput de experiență și nu prin simțuri. Berkeley merge mai departe, afirmând că indiciile vizuale, cum ar fi perceperea extensiei unui obiect, poate fi utilizat doar indirect, dacă e să vorbim despre distanță, pentru că observatorul învață să asocieze indiciile vizuale cu senzațiile tactile. Berkeley oferă următoarea analogie privind inderea percepere a distanței: o persoană percepe indirect distanța la fel ca atunci când el percepe indirect o altă persoană jenată. Când privim la persoana jenată, noi deducem că persoana este jenată, observând culoarea roșie de pe fața acestei persoane. Noi știm din experiență că o față

roșie tinde să semnaleză jena, așa cum ne-am învățat să le asociem. El afirmă că nu există însușiri ale lucrurilor care să nu existe aparte prin sine și izolate de celelalte. Totul este legat și contopit în mai multe calități. Dar sufletul este capabil de a privi fiecare parte independent de celelalte și astfel își formează idei abstracte.

Care este fundamentul unei asemenea filosofii? Berkeley refuză realitatea obiectivă. Din punctul lui de vedere, lipsite de realitatea obiectivă sunt și abstracțiile generale de tipul: spațiu, timp, materie, substanță. Critică raționamentul lui Newton privitor la mișcarea absolută, spațiu absolut spunând că în toate acestea nu vede o existență aparte față de aceleași concepte relative.

Poziția lui Berkeley față de conceptele absolute de spațiu, timp, mișcare putea fi un punct de reper pentru teoria relativității a lui Einstein. Ideea de bază a teoriei relativității restrânse este că timpul și distanțele unui eveniment măsurate de doi observatori au, în general, valori diferite, dar se supun totdeauna aceluiași legi fizice, aceasta fiind primul postulat al relativității restrânse. Al doilea postulat nu are tangență cu idealismul lui Berkeley, deoarece postulatul ne spune că viteza luminii în vid este egală pentru oricare observator, fiind o noțiune absolută. Ignorând al doilea postulat, putem spune că teoria relativității este oglindirea perfectă a filosofiei lui Berkeley și ca drept exemplu putem lua consecințele teoriei relativității restrânse:

- 1) Relativitatea simultaneității: Două evenimente simultane, pentru un observator, nu pot fi simultane pentru un alt observator, dacă observatorii sunt în mișcare relativă.
- 2) Dilatarea timpului: Ceasurile ce au fost mișcate rămân în urmă față de alte ceasuri ” staționare”.
- 3) Viteza maximă este finită: nici un obiect fizic, sau altceva nu poate călători mai repede decât viteza luminii în vid.

Desigur, că Einstein nu era un adept al idealismului și din această cauză nu putem afirma cu certitudine că există o legătură strânsă între filosofia lui Berkeley și teoria relativității a lui Einstein.

Pentru Berkeley există doar singularul pentru că numai el este dat în senzații. Însă prin realitate nu se înțelege nimic ce este independent de senzații, de aici și vestita frază a lui Berkeley “*a există înseamnă a fi perceput*”. În tratatul “Despre începuturile conștiinței umane”, Berkeley întreabă:

-Ce fapte întrunește termenul “*materie*” ? și răspunde astfel:

-Aceste fapte sunt doar un rînd de senzații.

Orice obiect pentru el este doar o totalitate de senzații. Omul nu are posibilitatea să construiască idei generale, ba chiar este imposibil de înțeles o idee generală. Ideile generale nu există, iar cele existente sunt ficții. Există idei doar despre obiectele singulare care sunt prezentate drept idei universale. Idei ca spațiu, timp, substanță sunt ficțiuni a creierului uman. Captivant în concepția lui Berkeley este că se neagă existența lumii obiective, lumii în afara noastră. Spiritul uman este singur pe lume. Așa poziție în filosofie se numește solipsism.

Berkeley încearcă să părăsească solipsismul apelînd la Dumnezeu, deoarece filosoful credea că Dumnezeu este sursa imediată a tuturor reprezentărilor omenești. Berkeley este filosoful care prin monismul idealist încearcă să rezolve problema unirii spiritului cu corpul, problemă foarte acută în epoca modernă. Tot prin acest monism idealist, pune un șir de probleme științifice ca: *ce este materia, spațiul, timpul etc?*

Cu toate acestea Berkeley însuși recunoaște absurditatea ideii unei realități iluzorii. El spunea “*Dacă cineva crede că prin teza noastră se înlătură realitatea lucrurilor, el este foarte departe de a înțelege ceea ce a fost expus în cei mai clari termeni, de care ne-am putea folosi ...*”.

În concluzie putem spune despre empirismul englez că el contrastează cu raționalismul continental, lansat de René Descartes. Potrivit raționaliștilor, filozofarea trebuie să aibă loc prin introspecție și prin raționament deductiv aprioric. Empiriștii susțin că la naștere intelectul este o tabulă rasă, o “foaie albă, fără nici un fel de semne pe ea” și căruia doar experiența îi poate furniza idei. Problema empiriștilor a fost răspunsul la întrebarea în ce fel dobândim idei care nu au corespondent în experiență, cum ar fi ideile matematice de punct sau de linie. Empirismul a fost un precursor al pozitivismului logic, cunoscut și sub numele de empirism logic. Metodele empirice domină știința până în ziua de azi.

Bibliografie

1. Braga Mihai, Lozovanu Ecaterina., Lozovanu Constantin *Istoria filosofiei*.